

DEMOGRAFİK FIRSAT PENCERESİNİN TÜRKİYE İÇİN ANLAMI

CENK BEYAZ

SETA | PERSPEKTİF

KASIM 2024 · SAYI 416

- Demografik fırsat penceresi fırsat mıdır, kriz midir?
- Bu süreci yaşayan ülkelerin tecrübeleri nasıldır?
- Demografik fırsat penceresinin Türkiye için oluşturabileceği imkanlar ve riskler nelerdir?

GİRİŞ

Demografik fırsat penceresi (*demographic window of opportunity*), demografik temettü (*demographic dividend*), demografik bonus, demografik armağan, demografik kazanım¹ gibi kavramlarla ifade edilen sürecin bir ülke için sadece bir kez yaşanabileceği ve aşağı yukarı 30-40 yıllık zamana karşılık gelebileceği öngörülmektedir.² Çalışma çağındaki olan 15-64 yaş aralığındaki bağımlı olmayan nüfusun bağımlı olan genç (0-14 yaş) ve yaşlı (65 ve üzeri) nüfusun toplamından fazla olduğu döneme “demografik fırsat penceresi” adı verilmektedir.³ Diğer bir tabirle ülke nüfusunun gelişme için en uygun yaş yapısına sahip olunan dönemi ihtiva eden demog-

rafik fırsat penceresinde bakmakla yükümlü olunan yaş gruplarına dair harcamaların azalacağı öngörülerek ekonominin kalkınma ihtimali öncelenmektedir. Süresi ülkeden ülkeye değişebilen demografik fırsat penceresi, ülkelerin kalkınmaları açısından çok büyük bir önem arz etmektedir. Bu süreç öncesinde ülkeler gerekli yapısal gelişmeleri hayata geçirir ve sürdürülebilir hale getirirlerse ulusal kalkınmada başarı tesadüf olmayacaktır. Nitekim nüfusu giderek yaşlanan ve doğurganlık eğilimleri olumsuz seyreden birçok ülkenin iş gücü piyasalarını ikame edebilmek ve bu pencereyi her daim açık tutabilmek için doğurganlıklarını artırmaya ve göç aracılığıyla ülkelerine nüfus çekmeye çalıştıkları bilinen bir gerçektir.

Bu bağlamda kısa süreli denilebilecek bu fırsata ilgili ülkeler ne kadar hazır olmaktadır? Sahip olunan demografik unsurlar ile bu dönem fırsata dönüştürülebilir midir? Ülkeler bunu bir fırsat mı yoksa kriz olarak mı yaşamaktadır? Olumlu olarak zikredilen demografik tablo, istihdam, eğitim, sağlık, ekonomi, toplumsal refah ve benzeri unsurlar bileşeninde doğru ve verimli bir şekilde yönetilebilir mi? Doğurganlık

1 Burhan Can, “Demografik Fırsat Penceresi veya Demografik Kriz Penceresi: Coğrafi Bir Analiz”, *Türk Coğrafya Dergisi*, Sayı: 81, (2022), s. 39-52.

2 Siddhartha Mitra ve R. Nagarajan, “Making Use of the Window of Demographic Opportunity: An Economic Perspective”, *Economic and Political Weekly*, Cilt: 40, Sayı: 50, (2005), s. 5327-5332.

3 Demografik fırsat penceresi terimi ilk kez, ekonomik büyüme ile nüfus gelişimi arasındaki ilişkinin ele alındığı Robin Barlow’un “Population Growth and Economic Growth: Some More Correlations” başlıklı makalesinde geçmektedir. Bkz. Can, “Demografik Fırsat Penceresi veya Demografik Kriz Penceresi: Coğrafi Bir Analiz”, s. 42; Tunca Ünlü, “The Demographic Window of Opportunity and the First Demographic Dividend: The Case of Turkey”, (Yayımlanmamış Doktora Tezi, Hacettepe University Institute of Population Studies Demography Program, Ankara: 2017).

CENK BEYAZ

Lisans öğrenimini Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Kamu Yönetimi Bölümü’nde (2010) ve yüksek lisans öğrenimini Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Sosyoloji Bölümü’nde (2013) tamamladı. Yine aynı bölümden doktora derecesini (2019) alan Beyaz, İstanbul Medeniyet Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Sosyoloji Bölümü’nde öğretim üyesi olarak görev yapmaktadır.

düşüşü ve ekonomik büyüme arasındaki ilişki bir ülkenin fırsat penceresini meydana getirmede yeterli zemini oluşturmakta mıdır? Demografik fırsat penceresi şeklinde adlandırılan bu dönemi nasıl ölçmek ya da belirlemek gerekmektedir? Demografik fırsat penceresi Türkiye için ne zaman açıldı ve nüfus projeksiyonlarına göre ne zaman kapanacak?

Bu türden sorulara cevapların arandığı bu perspektifte demografik fırsat penceresi olarak adlandırılan dönem öncesinde ve sürecindeki toplumsal refah göstergesi niteliğinde bazı verilere kıyaslamalı bir biçimde bakılarak bu süreci deneyimlemiş, başarılı olmuş ya da olamamış ülkelerden örnekler verilerek sürece dair Türkiye'nin karşı karşıya gelebileceği ihtimaller ve önerilere yer verilmektedir.

DEMOGRAFİK FIRSAT PENCERESİ VE TÜRKİYE

Demografik fırsat penceresinin meydana gelmesindeki öncelikli unsur doğurganlıktaki düşüşlerdir. Bu dönemin oluşmasının sebep ve sonucunu teşkil eden bir diğer unsur ise nüfusun yaşlanmasıdır. Doğurganlığın düşüşü ve yaşlanma büyük ölçüde yüksek doğum ve ölüm oranlarının düşük doğum ve ölüm oranlarına doğru evrilmesine karşılık gelen demografik dönüşüm/geçiş (*demographic transition*) yaklaşımı ile izah edilmektedir. Bu demografik fırsat da direkt olarak demografik geçişin son aşamalarına karşılık gelmektedir.⁴ Ancak ilk anda nüfusun gidişatı açısından olumsuz olarak görülebilecek bir durum belirli süreler dahilinde olumlu bir tablonun oluşmasına imkan tanıyabilmektedir.

Demografik fırsat penceresinden söz edebilmek için bağımlı nüfus olarak adlandırılan 0-14 yaş grubunun toplam nüfus içerisindeki oranının yüzde 30'u; 65 ve üzeri yaş grubunun ise yüzde 15'lik oranı geçmemeleri gerekmektedir.⁵ Diğer bir deyişle bir yandan doğurganlığın düşmesi ile beraber yüzde 30'luk orandan

aşığıya doğru iniş devam ederken diğer yandan 65 ve üzeri yaşa sahip nüfusun toplam nüfusa oranının yüzde 15'i geçmemesi gerekmektedir. Türkiye, 2007'de Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi'ne (ADNKS) geçmeden evvel son defakto sayımı olan 2000'deki nüfus verilerine göre yüzde 29,8'lik 0-14 yaş grubu nüfus oranına sahipti. Bir önceki nüfus sayımı olan 1990 yılı verilerine göre ise bu oran yüzde 35'ti.⁶ O tarihlerden itibaren bu yaş grubundaki nüfus oranı mütemediyen azalış eğiliminde seyretmiştir. Diğer uçta yer alan yaşlılık oranı ise her geçen yıl artış göstererek 2023 sonu itibarıyla yüzde 10,2'lik bir orana erişmiştir.

TÜİK'in yayınladığı nüfus projeksiyonlarına göre ise yaşlılık oranının Türkiye için 2040'ta yüzde 16,3'e; 2050'de yüzde 23,1'e; 2075'te yüzde 31,7'ye ve 2100'de yüzde 33,6 seviyesine ulaşacağı tahmin edilmektedir.⁷ Bu doğrultuda demografik fırsat penceresi olarak ifade edilen bu sürenin –yaşlı nüfusun toplam nüfusa oranının yüzde 15'i geçmemesi gerektiği ve genel bağımlılık oranının yüzde 50'nin altına düştüğü⁸ düşünüldüğünde– Türkiye adına kapanmaması için yaklaşık 10 ile 15 yıllık bir zaman dilimi bulunmaktadır.

Demografik fırsat penceresi olarak ifade edilen bağımlı olmayan nüfusun bağımlı nüfusa oranının daha fazla olduğu; istihdam ve iş gücü açısından daha fazla alternatifin bulunduğu; işsizlik (bilhassa genç işsizliği) ve yoksulluğun üstesinden büyük ölçüde geldiği; gayrisafi yurt içi hasılanın, tasarrufun ve varlık birikiminin arttığı; üretim, ihracat ve benzeri kazanımların elde edilebileceği varsayılan bu dönemin verimli geçirilebilmesi için birtakım gerekliliklerin de yerine getirilmesi gerek-

6 Genel Nüfus Tespiti Yapılması ve Seçmen Kütüklerinin Güncelleştirilmesi Hakkında Kanun (1997) uyarınca nüfusun belirlenebilmesi için 1997'de bir nüfus sayımı daha yapılmıştır. Bu sayım neticesinde 62 milyon 865 bin 574 kişilik nüfus tespit edilmiştir. Ancak bu verilerin detayında yaş gruplarına ilişkin verilere erişilememektedir. Bkz. Aydoğan Köksal, "Türkiye 1997 Genel Nüfus Sayımı Sonuçları Hakkında Düşünceler", *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi*, Cilt: 40, Sayı: 1-2, (2000), s. 213-218.

7 "Nüfus Projeksiyonları, 2023-2100", TÜİK, <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Nufus-Projeksiyonlari-2023-2100-53699>, (Erişim tarihi: 8 Kasım 2024).

8 Burhan Can ve Sedat Avcı, "Demografik Fırsat Penceresi Türkiye için Demografik Kriz Penceresine Dönüşecek mi?", *1. İstanbul Uluslararası Coğrafya Kongresi Bildiri Kitabı*, ed. B. Gönencil, T. A. Ertek, I. Akova ve E. Elbaşı, (İstanbul Üniversitesi Yayınları, İstanbul: 2019), s. 211-221.

4 Can, "Demografik Fırsat Penceresi veya Demografik Kriz Penceresi: Coğrafi Bir Analiz", s. 41.

5 Can, "Demografik Fırsat Penceresi veya Demografik Kriz Penceresi: Coğrafi Bir Analiz", s. 41.

TABLO 1. TÜRKİYE NÜFUSUNUN YILLARA VE YAŞ GRUPLARINA GÖRE DAĞILIMI (1960-2023)

SAYIM YILLARI	YAŞ GRUBU (YÜZDE)				SAYIM YILLARI	YAŞ GRUBU (YÜZDE)			
	0-14	15-64	65+	BİLİNMEYEN		0-14	15-64	65+	BİLİNMEYEN
1960	41,2	55,1	3,5	0,2	2012	24,9	67,6	7,5	-
1965	41,9	54	4	0,1	2013	24,6	67,7	7,7	-
1970	41,8	53,8	4,4	0,02	2014	24,3	67,8	8	-
1975	40,5	54,7	4,6	0,2	2015	24	67,8	8,2	-
1980	39	55,9	4,7	0,4	2016	23,7	68	8,3	-
1985	37,5	58,1	4,2	0,2	2017	23,6	67,9	8,5	-
1990	35	60,7	4,3	0,1	2018	23,4	67,8	8,8	-
2000	29,8	64,5	5,7	0,03	2019	23,1	67,8	9,1	-
2007	26,4	66,5	7,1	-	2020	22,8	67,7	9,5	-
2008	26,3	66,9	6,8	-	2021	22,4	67,9	9,7	-
2009	26	67	7	-	2022	22	68,1	9,9	-
2010	25,6	67,2	7,2	-	2023	21,4	68,3	10,2	-
2011	25,3	67,4	7,3	-					

Kaynak: Yazar tarafından TÜİK verilerine dayanılarak oluşturulmuştur.

mektedir.⁹ Yani 15-64 yaş arasındaki çalışma çağındaki nüfusun sağlıklı olması, kaliteli eğitim alması, kabul edilebilir istihdam süreçlerine dahil olması ve daha düşük oranda 0-14 ile 65 ve üzeri yaş gruplarındaki bağımlı nüfusa bakıyor olması gerekmektedir.

Bu gerekliliklerin yanı sıra ortalama yaşam ömrünün, ortanca yaşın her geçen yıl fazlalaşması, sağlık imkanlarının iyileşmesi, daha uzun yaşama ihtimalinin artması dikkate alınıp yaşlılık oranının da istikrarlı bir şekilde artacağı tahmin edildiğinde; Türkiye'nin hem demografik fırsat penceresinin olabildiğince uzun süre açık kalmasını sağlaması hem de sahip olduğu jeostratejik konum bakımından bölgesinde nüfusunu diri tutulabilmesi için her geçen yıl azalan doğurganlık oranlarının artırılması gerekmektedir.

Bu durum ile ilk anda 0-14 yaş aralığındaki artan bağımlı nüfusun bağımlı olmayan nüfus üzerinde yük oluşturacağı düşünülse de nüfusun giderek yaşlandığı bir demografik yapıda ilerleyen yıllarda 15-64 yaş grubunun nüfus bakımından desteklenmesi için

⁹ James Gribble ve Jason Bremner, "Achieving a Demographic Dividend", *Population Bulletin*, Cilt: 67, Sayı: 2, (2013), s. 1-16.

önemli bir adımı teşkil edecektir. Bu sayede muhtemel fırsatın süresinin uzatılması mümkün hale getirilebilecektir. Ancak doğurganlığın artırılması, nüfusu arttırıcı (*pronatalist*) politikaların yaygınlaştırılması ve benzeri uygulamalar ve düzenlemeler demografik fırsat penceresi olarak adlandırılan sürenin verimli ve kazanım dolu geçmesini tek başına sağlayamamaktadır. Bahse konu dönemin ülke ve toplum için en verimli biçimde geçirilebilmesinin arkasında eğitim, sağlık, istihdam/iş gücü, ekonomi, kalkınma, büyüme ve benzeri göstergelerin dünya ve ülke gerçekleri ve gündelik hayat açısından kabul edilebilir düzeylerde olması gerekmektedir.¹⁰

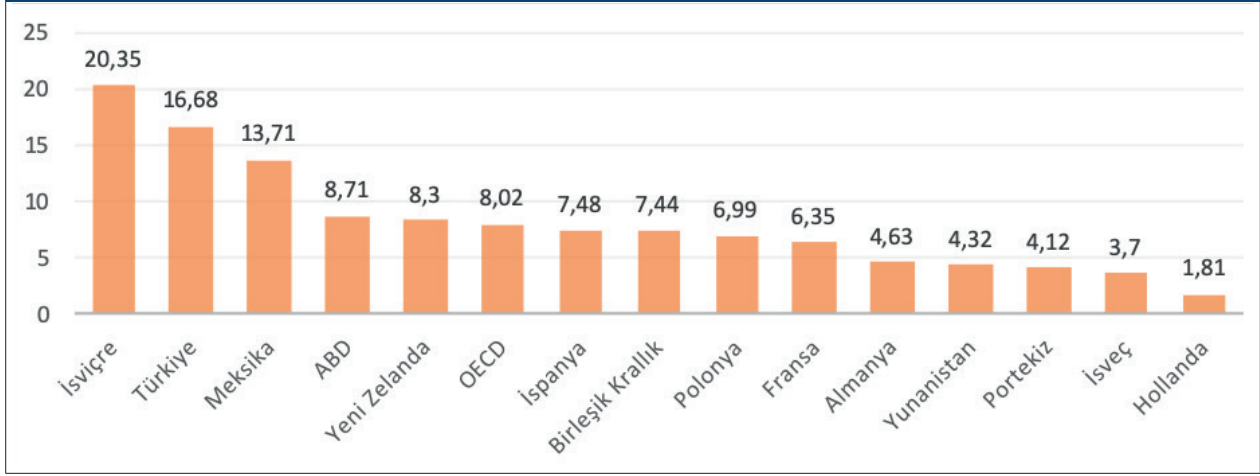
ÜLKE TECRÜBELERİ İŞİĞİNDA DEMOGRAFİK FIRSAT PENCERESİ

Bu türden yapısal sorun ve eksikliklerin aşılamadığı yahut giderilemediği bir zeminde fırsat olarak görülen bir süreç krize dönüşebilmektedir.¹¹ Bu bağlam-

¹⁰ *Türkiye'nin Fırsat Penceresi: Demografik Dönüşüm ve İzdüşümleri*, (TÜSİAD, İstanbul: 1999).

¹¹ Can ve Avcı, "Demografik Fırsat Penceresi Türkiye için Demografik Kriz Penceresine Dönüşecek mi?".

GRAFİK 1. NEET GENÇLERİ (15-19 YAŞ, YÜZDE, 2022)

Kaynak: "Youth Not in Employment, Education or Training (NEET)", OECD, (2022), <https://www.oecd.org/en/data/indicators/youth-not-in-employment-education-or-training-neet.html>, (Erişim tarihi: 15 Kasım 2024).

da demografik fırsat penceresinin başka ülkelerde hangi sürelerde ve boyutlarda vuku bulduğuna, başarılı bir sürecin geçirilip geçirilmediğine değinmekte yarar vardır.

Demografik fırsat penceresini mümkün kılan nüfus yapısı değişimlerine sahip olan ülkelerde eğitim, sağlık, istihdam/iş gücü, ekonomi, yoksulluk ve benzeri unsurlar iyi yönetildiği takdirde bağımlı nüfusa kıyasla bağımlı olmayan nüfusun artması, ekonomik gelişmişliğe ve toplumsal refaha yansımaları olumlu gerçekleşirken tersi vasıflara sahip ülkelerde ise süreçten istifade edilememekte hatta daha da kötü bir tablo ortaya çıkmaktadır.¹² Öyle ki başta gençler olmak üzere ülkenin vasıflı bireylerinin başka ülkelere gitmeleri ve aynı zamanda vasıflı göçmenin ülkeye gel(e)memesi yahut gelse bile niteliğinin yaptığı işlerle uyuşmaması sürece zarar verecek en temel etkenlerdendir.

Yine gençler üzerinden gidilecek olursa son zamanlarda sıkça sözü edilen "ne eğitimde ne istihdamda olan gençler" (*not in education, employment, or training*, NEET) sınıflaması bağlamında hem eğitim öğrenim süreçlerine hem de iş gücüne dahil ol(a)ma-

yan gençlerin fazlalığı dikkate alındığında demografik fırsat penceresinin muhtemel kazanımlarından bahsetmek mümkün olmayacaktır. Bu türden meseleler layıkıyla yönetil(e)mediği takdirde arzu edilen demografik fırsat büyük bir yükü dönüşebilmektedir.¹³

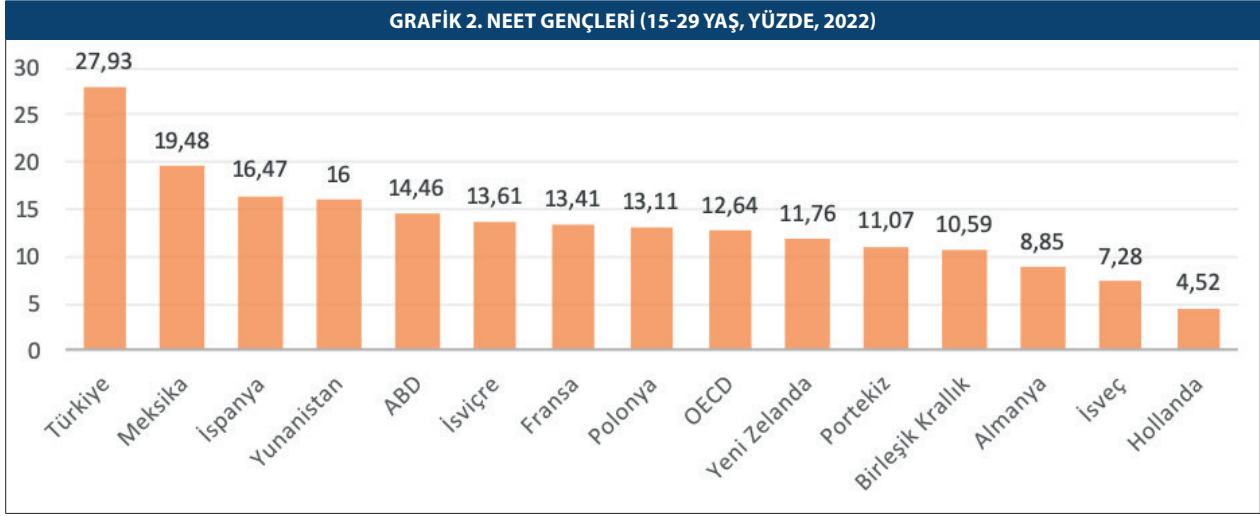
Uluslararası Çalışma Örgütü'nün (International Labour Organization, ILO) *Global Employment Trends for Youth 2024: Decent Work, Brighter Futures* başlıklı araştırma raporuna göre, dünya ölçeğinde NEET genç oranı ortalama olarak yüzde 20,4'tür. Buna göre her üç NEET gençten biri kadın olmaktadır. NEET erkeklerin oranı yüzde 13,1 iken kadınlarda ise bu oran yüzde 28,1 olmuştur. 2022'ye ait OECD ortalaması yüzde 8,02 olan NEET oranı Türkiye için yüzde 16,68 olarak ifade edilmiştir (Grafik 1).

OECD verilerine dayanan 15-29 yaş arası temel alan göstergelere göre ise OECD ortalaması yüzde 12,64 olan NEET oranı Türkiye için yüzde 27,93'e yükselmektedir (Grafik 2).

Nüfus yapısının imkan verdiği bu süreci fırsata dönüştüren ülkeler olmakla birlikte süreçten istifade edemeyen ülkeler de bulunmaktadır. Brezilya, Venezuela ve Tunus bu süreci verimli ve kazançlı değerlendir-

12 Lamar Crombach ve Jeroen Smits, "The Demographic Window of Opportunity and Economic Growth at Sub-National Level in 91 Developing Countries", *Social Indicators Research*, Sayı: 161, (2022), s. 171-189.

13 Hom Nath Chalise, "Demographic Window of Opportunity in Nepal", *Nepal Population Journal*, Cilt: 18, Sayı: 17, (2018), s. 133-140.

Kaynak: "Youth Not in Employment, Education or Training (NEET)".

rememiş; Japonya ve Güney Kore ise demografik fırsat penceresinden yararlanabilmişlerdir.¹⁴

TABLO 2. SEÇİLİ ÜLKELERDE DEMOGRAFİK FIRSAT PENCERESİ			
ÜLKE	YILLAR		SÜRE
	BAŞLANGIÇ	BİTİŞ	
Tayland	1966	2010	44
Çin	1968	2012	44
Singapur	1966	2012	46
Hong Kong	1964	2011	47
Güney Kore	1968	2016	48
Tayvan	1963	2014	51
Endonezya	1973	2025	52
Malezya	1966	2021	55
Nepal	1992	2047	55
Japonya	1930-1935	1992	59,5
Filipinler	1966	2055	89

Kaynak: Chalise, "Demographic Window of Opportunity in Nepal", s. 138.

Demografik fırsat penceresi imkanından bariz bir biçimde istifade eden Japonya'da 1958-1987 arasında kişi başına düşen gelir 5 kat artış göstermiştir. Öyle ki BM'nin 2002 yılı verilerine göre "Asya kaplanı" olarak

¹⁴ Can, "Demografik Fırsat Penceresi veya Demografik Kriz Penceresi: Coğrafi Bir Analiz", s. 42.

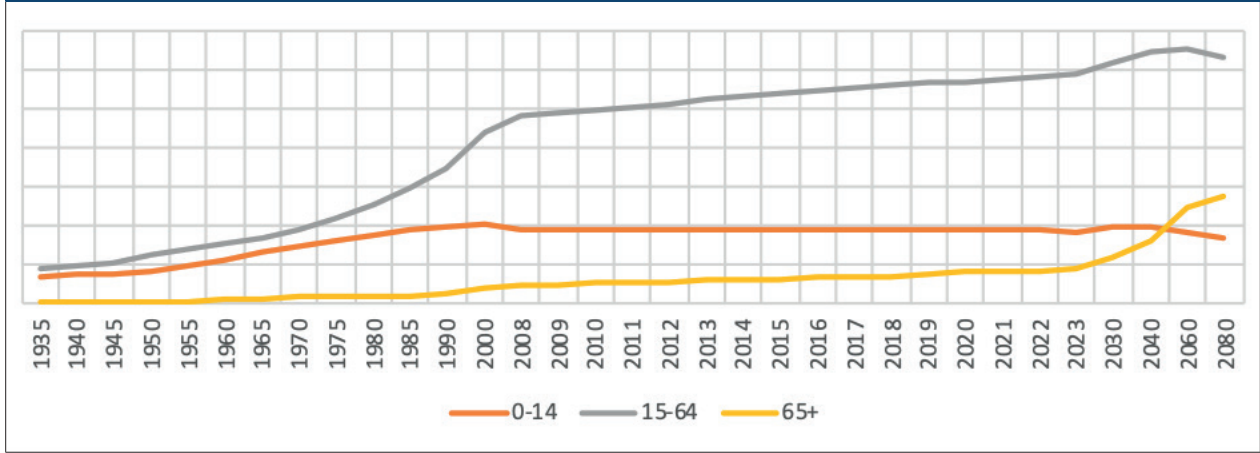
tarif edilen ülkelerin (Japonya, Güney Kore, Singapur, Tayvan ve Hong Kong) 1980'lerde ve 1990'lardaki ekonomik büyümelerinin yüzde 30'dan fazlasının demografik fırsat penceresi sayesinde olduğu ifade edilmektedir. Ancak bu dönem öncesinde ve sürecinde verimli değerlendirilmediğinde işsizlik ve düşük ücretli işler döngüsünün ön plana çıkması muhtemeldir. Yanı sıra gerekli sanayileşme adımlarının atılmaması, kişi başına düşen gelirin az olması, kaynakların adil dağıtıl(a)maması, yetersiz beslenme, eğitim seviyesinin düşüklüğü, sağlık imkanlarının sürdürülebilir olmayışı gibi sonuçlar da ortaya çıkabilir.¹⁵

Bu süreci halihazırda deneyimlemekte olan Türkiye'nin yanı sıra gelişmekte olan ülkeler olarak tarif edilenler arasında Bahamalar, Porto Riko, İran, Çin, Arjantin, Brezilya, Peru ve Tunus yer almaktadır. Çin bu ülkeler arasında farklılık arz edip bu dönemi fırsata çevirmiş iken Brezilya, Venezuela ve Tunus açısından sürecin fırsattan çok krize evrildiği vurgulanmaktadır.¹⁶ Demografik fırsat penceresi olarak öngörülen süre dahilinde gerekli olan yapısal eylemlerin yerine getirilmesi Türkiye'nin gerçekten bir fırsat yakaladığı-

¹⁵ Can, "Demografik Fırsat Penceresi veya Demografik Kriz Penceresi: Coğrafi Bir Analiz", s. 42.

¹⁶ Can, "Demografik Fırsat Penceresi veya Demografik Kriz Penceresi: Coğrafi Bir Analiz", s. 43.

GRAFİK 3. YAŞ GRUPLARINA GÖRE NÜFUS ORANLARI (1935-2080)

Kaynak: "İstatistiklerle Yaşlılar, 2023", TÜİK, 27 Mart 2024, <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=İstatistiklerle-Yaşlılar-2023-53710>, (Erişim tarihi: 15 Kasım 2024).

nı mı yoksa bir kriz ile mi karşı karşıya kaldığını yahut kalacağını belirleyecektir.

İMKANLAR VE RİSKLER BAĞLAMINDA TÜRKİYE'DE DEMOGRAFİK FIRSAT PENCERESİ

Sözü edilen fırsat penceresi teknik manada açık olsa da bazı riskleri de içerisinde barındırmaktadır. İstenilen yahut ideal olarak zikredilen nüfus miktarlarına ulaşılmış olsa dahi iş gücü, istihdam, eğitim, sağlık, gelir ve benzeri unsurların her biri birlikte düşünüldüğünde nüfusun tek başına çözüm getir(e)mediği düşünülebilir. Bu durum Türkiye'nin bütün muhtemel olumsuzluklar dahilinde nüfusunu artırmaya yönelik politikalarından vazgeçmesine neden olmamalıdır. Aksine nüfusu verimli ve sürdürülebilir bir biçimde arttırma yolları aranırken var olan nüfus yapısı ile aksamadan muhtemel sorunların üstesinden gelerek nüfus tahkim edilebilmelidir.

Diğer yandan Türkiye'nin demografik yapısını fırsata dönüştürebilmesine engel teşkil edecek unsurlardan biri de her yıl artan yaşlılık oranlarıdır (Grafik 3). Burada öncelikle dikkat çekilmesi gereken husus doğurganlığın her yıl giderek azalan bir eğilimde olmasıdır. Bu durumun her geçen yıl ölüm oranlarının azalmasıyla desteklenmesi ile birlikte yaşlı nüfus oranının artışı belirginleşmekte ve yaşlı bağımlılığı daha da görünür hale gelmektedir. Böylelikle 0-14 ve 15-64 yaş grup-

ları oranları azalırken 65 ve üzeri yaş grubunun oranı ise artmaktadır.

Türkiye'nin önünde nüfusunu artırma ya da artmasını istememe gibi iki seçenek olduğu düşünülürse demografik fırsat penceresi sürecinden istifade edilebilmesi için her halde ve şartta nüfusun artması gerekmektedir. Özellikle nüfusunun doğurganlık aracılığıyla artmadığı ve göçmen nüfusu ile nüfusunu tahkim etmeye çalışan ülkelerde üretim, istihdam/iş gücü gibi unsurlar yavaşlayıp gerilemekte, yanı sıra kapsayıcı ve uyum temelli başarılı göçmen politikalarına sahip olursa dahi ulusal ve kültürel unsurların aşınması ve melezleşmesinin yanı sıra yabancı karşıtlığı, düşmanlığı ve benzeri durumların önüne geçilememektedir. Nüfusun artmadığı veya artmayacağı bir senaryoda demografik fırsat penceresi süreci olabildiğince çabuk bir şekilde sona erecektir. Ekonomik kazanımların elde edilebilmesi için gerekli olan unsurlar yerine getirilmiş olsalar dahi bu süreç doğurganlık ve göç ile desteklenmediği sürece demografik fırsat penceresi kısa sürede sona ermiş olacaktır. Diğer taraftan demografik fırsat penceresi sürecine belirli yapısal işlemler gerçekleştirilmeden girilmesi de sürecin başarılı geçirilememesine sebebiyet vermektedir. Aksi senaryo olan nüfusun artırılmasında ise gerekli olan ekonomik kazanımları sağlayacak unsurların gerçekleştirilmesi sabit kabul edildiğinde doğurganlığın nüfusun yenilenme düzeyinde

seyredebilmesi dahi fırsat penceresinin maksimum seviyede açık kalmasına imkan tanıyacaktır.

Türkiye, demografik fırsat penceresi sürecinden istifade edebildiği düşünülen ülkeler gibi toplumsal kalkınmayı ve refah düzeyini yakalamasına imkan tanıyan düzenlemeleri yaptığı takdirde doğurganlığı diri tutabilecek politikalar ile bu avantajlı dönemi mümkün merteye uzatabilir. Böylelikle giderek yaşlı nüfus oranı karşısında bağımlı olmayan nüfus oranı ile bu hizmet ve ihtiyaç açığını kapatabilecek duruma gelebilir. Dünya çapında nüfusun azalma (*depopulation*) sürecine girdiği bu zamanlarda verimli, sürdürülebilir ve optimal nüfusa sahip olan Türkiye, nüfus yapısına uygun politikalar geliştirerek toplumsal refahı sürekli kılabilir ve daha gelişmiş hale getirebilir. Bütün bu ihtimallerin gerçekleştirilebilmesi ise öncelikli olarak toplumun doğurganlık eğilimlerini anlamak, ülkenin ve toplumun çıkarına uygun nüfus politikalarının meydana getirilmesini sağlamaktan geçmektedir. Bu politikalar sadece ekonomik unsurlara odaklanmakla kalmamalı aynı zamanda sosyal, psikolojik ve kültürel etkenleri de dikkate alarak şekillenmelidir.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Nüfusun yaş grupları arasındaki değişimler doğurganlığın azalışı ve yaşlı nüfusun artışı gibi olumsuz durumları ilk anda akla getirebilecekken 15-64 yaş grubu olarak da ifade edilen bağımlı olmayan nüfusun diğer nüfus gruplarına oranla artması bazı ülkeler için belirli süreler dahilinde birtakım imkanların oluşmasını mümkün hale getirmektedir. Esas yönüyle yüksek doğum ve ölüm oranlarından düşük doğum ve ölüm oranlarına geçişi temsil eden demografik geçiş/dönüşüm olarak ifade edilen sürecin bir neticesi olarak görülen demografik fırsat penceresi öncesinde gerekli yapısal politika ve eylemlerin gerçekleştirilmesi ülke-

lerin ekonomik ve toplumsal refah üretme ihtimallerini başarıya ulaştırırken bu türden meseleleri çözüme kavuşturamayan ülkeler için ise bu süreç fırsattan çok yük ve kriz anlamına gelebilmektedir.

Demografik fırsat penceresinin açıklığı Türkiye için halihazırda devam etmekle beraber dönem dönem kazanımlarının görüldüğü bir süreci ihtiva etmektedir. Bu sürecin verimli ve kazançlı sürdürülebilmesi için öncelikli başarı kıstası, gerekli yapısal müdahaleleri yaparak bu türden ekonomik, toplumsal, siyasi, hukuki ve benzeri politika ve eylemleri sürdürülebilir ve yenilenebilir kılmaktır. Bunun yanı sıra demografik fırsat penceresinin daha uzun süreler açık kalabilmesini sağlayabilmek için nüfusun en azından kendini yenileyebilmesi adına doğurganlığın teşvik edilerek artırılması öncelik arz etmektedir. Bu bağlamda ayrıca altı çizilmesi gereken hususlar şunlardır:

- Türkiye'nin hem demografik fırsat penceresinin açık kalmasını hem de bölgesinde nüfusunu diri tutmasını sağlayacak biçimde yenilenebilir ve verimli bir nüfus yapısına sahip olması gerekmektedir.
- Nüfus meselesinin daha sık gündeme geldiği bu zaman diliminde verimli ve nitelikli politikaların yapılabilmesi için Türkiye nüfusunun mevcut yapısının bütün nicel ve nitel detayları ile bilinmesi gerekmektedir.
- Doğurganlığı mümkün ve diri tutabilecek belirleyici araştırmalar yapılarak güncel doğurganlık eğilimleri tespit edilmelidir.
- Demografik fırsat penceresi diye adlandırılan dönemi verimli ve başarılı sürdürebilmek için gerekli olan ekonomik, toplumsal, siyasi, hukuki ve benzeri politika ve uygulamaları işler kılmak gerekmektedir.

Bu yayındaki fikirler tamamen yazarına aittir ve SETA Vakfı'nın yaygın politikasını yansıtmayabilir.

SIYASET, EKONOMİ VE TOPLUM ARAŞTIRMALARI VAKFI
FOUNDATION FOR POLITICAL, ECONOMIC AND SOCIAL RESEARCH
مركز الدراسات السياسية والاقتصادية والاجتماعية

www.setav.org | info@setav.org | @setavakfi